

Savolaista lapualaisuutta

Esa Ruuskanen: Viholliskuviin ja viranomaisiin vetoamalla vaiennetut työväentalot. Kuinka Pohjois-Savon Lapuan liike sai nimismiehet ja maaherran sulkemaan 59 kommunistista työväentaloa Pohjois-Savossa vuosina 1930–1932. Jyväskylä studies in humanities 6363. Jyväskylä 2006. 248 s.

■ Vanha totuus on, että lyhytkin dramaattinen kriisi kiinnostaa niin suurta yleisöä kuin tutkijoita enemmän kuin pitkätkin rauhallisen kehityksen ajat. Värikkäät episodit nähdään jälkikuvissakin painavampina kuin aikakaudet. Usein tämä asenne johtaa rakenteellisten selittäjien ja arjen tapahtumien, tavallisuuden voimalla etenevän poliittisen kulttuurin ja sosiaalisen todellisuuden tarkastelun laiminlyömiseen. Toki pitää paikkansa, että kriisi on usein käyttökelpoinen prisma. Mobilisoihan se uinuvatkin mielikuvat, stereotyyppiat, aggressiot ja puolustusmekanismit, joista ei rauhallisina aikoina jää lähteisiin jälkiä.

Tuskin Esa Ruuskanenkaan – tai kukaan muukaan – olisi ruvennut tutkimaan pohjoissavolaista paikallista poliittista kulttuuria, ellei tämä olisi kokenut omaa kliimaksiaan 1930-luvun alussa. Ruuskanen on kuitenkin onnistunut väitöskirjatyössään Lapuan liikkeestä

Pohjois-Savossa monessa mielessä yhdistämään kriisin tutkimisen ja rakenteellisen selittämisen parhaat puolet sekä samalla tuonut esille paikallisuuden. Siltalan, Huttulan ja Perälän jälkeen itse kriisistä onkin ollut kartoittamatta ensi sijassa sen paikalliset variaatiot; valtakunnallisella tasolla voi olla vaikeaa löytää vielä tuoreita näkökulmia. Kuitenkin ilmiö, joka etenkin huipultaan ja julkikuvultaan tunnetaan jo hyvin, avautuu aivan toisenlaisessa valossa, kun se nähdään toisesta suunnasta – tässä tapauksessa paikallisuuden ja sen mentaliteetin kautta.

Ruuskanenkin tekstistä käy lisäksi hyvin havainnollisesti ilmi, että Lapuan liike ei koko olemassaolonsa ajan ollut leimallisesti vain ääriäitää. Se oli vähintäänkin liike, jonka tavoitteilla oli laaja yleishyväksyttävyyys, vaikka taistelukeinojen suhteen mielipiteet alkoi- vat hajota nopeasti myötämiehistenkin keskuudessa. Poliittisen establishmentin arvovalta ei tiettyinä aikoina ollut itseltään selvä, joskin tämän pelkistäminen kysymykseen ”oikeistokaappaus vai ei”, ”fasismia vai ei”, olisi vuosien 1930–1932 todellisuuskirjon melkoista yksinkertaistamista. Tähän Ruuskanen ei syyllistykään. Hän tutkii, miten lapualaisuus – ja myös kommunismi – näyttäytyi niiden näkökulmasta, joiden osaksi tuli ennemminkin toteutus, sopeutuminen tai tarttuminen mahdollisuuksiin kuin toimiminen kehityksen varsinaisena keskuksena ja vetäjänä. Tämä ei tietenkään sulje pois kyseisen paikallistason omia tavoitteita ja niiden merkittävyyttä.

Pohjois-Savo oli Lapuan liikkeen kannalta monessa suhteessa erikoinen alue. Se oli kommunistien vahvin tukialue, ja se poikkesi sosiaalisilta oloiltaan ja traditioiltaan liikkeen läntisistä ja eteläisistä ydinalueista. Monissa kunnissa jyrkkä vasemmisto – sanotaan sitä sitten suoraan kommunistiseksi tai ei – oli johtava poliittinen voima, Kuopiota mainittiin ”Suomen Moskovaksi”. Savolaiseksi erikoisuudeksi muodostui viranomaiskeskeisyys: suoran väkivallan sijaan onnistuttiin painostamaan kommunistit pois kunnanvaltuustoista ja maaherra sulkemaan kommunistisina pidetyt työväentalot. Vahvan vastapuolen lähes kivuton alistuminen lienee ollut seurausta valtakunnallisista tapahtumista, koska sama lopputulos oli toteutettu muuallakin, ja väkivaltaisemmin.

Ruuskanen selviytyy tutkimustehtävästään erittäin hyvin. Luultavasti vain väitöskirjan paikallinen luonne voi käytännössä estää sitä tulemasta yhtä tunnetuksi klassikoksi kuin Siltalan, Huttulan ja Perälän väitöskirjat ovat. Ruuskanen onnistuu löytämään ilmiöstä pohjoissavolaiset erikoispiirteet: maakunnan sosiaaliset olot, paikallistason kommunismin erikoinen, komplisoitu ja osittain yhteiskuntaan integroitu luonne, oikeistolaisen sivistyneistön määrällinen ohuus ja keskisäätyisyys, maalaisliittolaisuuden erilainen luonne kuin puolueen sydänmailla Pohjanmaalla ja Karjalassa, nuorsuomalaisen mentaliteetin perinne. Kaikki nämä selittävät myös edellä mainitun toiminnan erikoispiirteet.

Ruuskanen ansioksi on

myös mainittava, että hän ei ole tyytynyt tapahtumahistoriaan. Tutkimusote on koko ajan erinomaisen lähdekriittinen ja analyttinen. Metodien osalta retoriikka, viholliskuvat ja identifikaatio kulkevat avainkäsitteinä läpi tutkimuksen, eivätkä vain näyteinä, vaan todella toimivina instrumentteina, joita sovelletaan. Tosin ehkä Kenneth Burke tai Chaim Perelmann eivät ole kaikkein uusimpia teoreetikkoja, ja ehkä Quentin Skinnerin jotkin toteamukset ovat lähdekritiikkinsä tuntevalla historioitsijalle itsestään selviä, mutta yleisesti ottaen tekijän metodiset ratkaisut ovat valaisevia ja ne toimivat. Lisäksi hän ei tuputa niitä liikaa eikä ole niiden näkemysten vanki, vaan osaa nimenomaan soveltaa niitä. Teoria ei ole rajaava ja silmiä sulkeva ratkaisu, vaan sovellettava työkalu.

Ruuskanen näyttää yhtyvän varsin pitkälle siihen näkemykseen, että lapualaisten osalta kyse oli väistyvän tai jo väistyneen maailman ja elämäntavan säilyttämispyrkimyksistä sekä reagoimisesta modernin maailman esiin murtautumista vastaan. Monille tämä näyttäytyi vaarallisena yhteiskunnallisen tietämyksen ja vastuuntunnon tasonlaskuna. Ruuskasen tutkimustulokset ovat kauttaaltaan hyvin perusteltuja ja uskottavia, ja detaljeissa hän on tarkka ja tunnollinen.

Huomauttamisenkin varaa toki jää – alkaen tutkimuksen pitkästä, koukeroisesta ja osin tautofonisestakin pääotsikosta. Myös tapa käyttää alaotsikoita on erikoinen: ovatko ne sitaatteja vai eivät. Luultavasti ovat, tai tiivistyksiä sellaisista. Mutta

kun niissä ei ole lainausmerkkejä, niin silloin menevät tekijän omaan tiliin sanamuodot ”Työväentaloilla lymyävät pirut”, ”Jos näitä paheen pesiä ei suljeta, maamme kohtalo on onneton”, ”Etelä-Pohjanmaalla naulattiin, mutta meillä vedotaan ensin maaherraan” – vaikka sellainen ei varmastikaan ollut tarkoitus.

Lisäksi varsinaisen lapualais-toimijan ohella korostuu sen kohde – jopa liikaakin. Kaikki yksityiskohdat paikallisen kommunismin todellisesta olemuksesta tuskin ovat kiinnostavuuksensaankaan välttämättömiä itse tutkimuskohteen kannalta, koska tähän toimi sen mukaan, mitä se *oletti* kommunistien olevan ja tekevän. Tiukasti tulkittuna Ruuskanen viipyy johdantomaisissa ja perehdyttävissä osissa turhan pitkään.

Kokoomusproblematiikkaa olisi voinut pohtia enemmänkin, etenkin kun kokoomuslaisuus näytti tekijän mukaan olevan paikallisille suomenlukkolaisille jopa suojeluskuntalaisuutta selvempi yhteinen nimittäjä. Todennäköisesti näille henkilöille oli tärkeintä itse ”liike” – kokoomuslaisuus oli aiemmin vain ollut ainoa kanava niille, joilla oli mielestään ylevät tavoitteet, mutta ei parempaa foorumia ajaa niitä. Juuri näiden henkilöiden myöhempi joukkopako IKL:ään viittaisi samaan suuntaan. Kokoomuspuolueen sinänsä valittavan vähäisestä materiaalista löytyykin merkkejä, että lapualaisinnokkuutta selitti suurelta osin frustraatio ja puolittain oikeistopopulistinen, lähes ”herravihaa” henkivä asenne: kansanliikkeen saavutukset olivat uhattuina, vasemmistolais-

keskustalaisesta keskusvallasta lähtenyt suuri koneisto oli lähtenyt kukistamaan liikettä, joka edusti kansaa, ja se teki tämän kieroin, juonittelevin ja epärehellisin keinoin.

Tosin kun katsoo puolueen piiritoimikunnan jäsenlistoja, niin varsinaisesta ”herravihasta” ei voine puhua – tittelit kun vaihtelivat pormestarista eläinlääkäriin. Nämä henkilöt edustivat vähintään keskiluokkaa, itäsuomalaisissa osissa luultavasti jopa yläluokkaa. Mutta kaava oli sama kuin ”herravihan” toiseudessa: ”paha” projisoitiin johonkin, joka oli kaukana, erilainen ja voimakas. Tätä voimaa olivat edustaneet nimenomaan hallitus, äänestäjien ja kansanedustajien määrillä mitattuna suuret vasemmisto- ja keskustavoimat – ja jonkin aikaa jopa oman puolueen johto.

Tämä on kuitenkin mainittava lähinnä potentiaalisena lisänäkökulmana, ei sinänsä Ruuskasen tekstin puutteena, saati virheenä. Valtaosin suoritus on todella monipuolinen ja vakuuttava, etenkin ottaen huomioon vaikean lähdetilan. Analyysit ja tulokset vaikuttivat hyvin uskottavilta, tekstistä heijastui yksityiskohdista myöten suuri asiantuntemus, metodit olivat ansiokkaita ja niitä käytettiin luovasti. Erityisenä ansiona mainittakoon vielä tekijän kyky asettaa Lapuan liikkeen historiografia ja liikkeen jälkimaineesta tapahtuneet muutokset aikakausiensa kontekstiin – ja olla uskomatta sellaisenaan niistä yhtäkään, sen enempää Lapuan lain mahtipontisia julistuksia kuin Lapualaisoopperan stereotyyppioiteja. Viime aikoi-

na kun on julkisuudessa näky-
nyt oireita paluusta 1920–30-
lukujen kontekstin tuntemuk-
sen taantumiseen, ja yksipuo-
lisuus tuntuu myös saavan
entistä enemmän vastaanottoa
mediassa ja yleisessä historia-
kuvassa.

Vesa Vares